

Les ciutats catalanes de l'Antic Règim: la reforma del govern municipal de Girona el 1601

Joan Busquets

Pel coneixement de la història dels municipis catalans, en general, tenim els treballs de Josep M. Font i Rius per a l'Edat Mitjana i la tesi de Josep M. Torras i Ribé, que estudia l'organització municipal a l'Edat Moderna¹. Per a la ciutat de Girona en particular, disposem d'un estudi exhaustiu sobre la ciutat baix-medieval i les seves institucions de govern, obra de Santiago Sobrequès: *El règim municipal de Girona a la baixa Edat Mitjana*. Però sobre el municipi gironí a l'Edat Moderna no tenim cap altra monografia que un breu article de Jaume Vicens Vives. Es tracta d'un treball de joventut en el qual Vicens Vives ens ofereix un estudi sobre la Girona de finals del s. XVII, concretament a l'any 1698: *Gerona después de la paz de Ryswick*. Aquí l'autor exposa l'organització, funcionament, administració municipal, l'actuació dels jurats, la seva relació amb l'Església, etc., i ens ofereix un quadre ben complet de la ciutat a les darreries del regnat de Carles II, entre les paus de Nimega i de Ryswick².

¹ J. M. Font i Rius, *Orígenes del régimen municipal en Cataluña*. Madrid, 1946; J. M. Torras i Ribé, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808). Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Barcelona, 1983, pp. 47-116. Cf. També J. L. Palos, «Vivir en Barcelona. Sugerencias para una coceptualización de la élite ciudadana en los siglos XVI y XVII», a *Manuscrits* 7 (1988), pp. 263-283.

² S. Sobrequès Vidal, «El règim municipal de Girona a la Baixa Edat Mitjana», a *Societat i estructura política a la Girona Medieval*, Barcelona 1975, pp. 75-136; J. Vicens Vives, «Gerona después de la paz de Ryswick», a *Anals de l'Institut d'Estudis Gironins (AIEG)* 2 (1947), 5-49.

Esperit i organització de les ciutats a l'Antic Règim (ss. XVI-XVII)

Les comunitats urbanes de l'època del Barroc són hereves de les ciutats medievals. Les ciutats representaven l'emancipació i l'oposició envers el món feudal i s'havien donat una estructura peculiar. El canvi que aquí estudiem és significatiu, perquè representa una ruptura en la tradició ciutadana.

En efecte, arreu d'Europa, bo i seguint una evolució semblant, les ciutats s'havien consolidat com unes entitats estructurades segons els interessos i anhels de la burgesia. Això encara és més veritat al llindar del món modern, cap al s. XV. Els ciutadans s'havien enriquit notablement per mitjà de les activitats mercantils i bancàries i assoliren un poder que controlava totalment la direcció de la vida municipal. La «universitat», és a dir, aquell municipi on tots els ciutadans comptaven, s'havia acabat. O potser, en realitat, no havia existit mai. El municipi representava un ideal de llibertat molt anhelat. La gent trencava els vincles de dependència i cercava noves possibilitats. No era només un fet jurídic, «era tutta un'atmosfera di opportunità aperte a chi volesse e sapesse osare e operare, sia que si trattasse di un membro della piccola nobiltà o di un mercante o di un artigiano», afirma Cipolla³. La ciutat era un altre món, àdhuc jurídicament. I, encara que hi senyorejava la burgesia, atès que havien aconseguit un notable progrés per a àmplies capes socials, les ciutats van resultar profitoses i van ser ben vistes per la major part de la població.

La historiografia catalana ha idealitzat encara més la realitat de la ciutat a la nostra terra. Els historiadors han exposat elogiosament els seus avantatges, tant pel que fa a l'organització representativa en els òrgans de govern, com pel seu funcionament democràtic. En la història de Catalunya, la ciutat i les seves institucions eren l'exponent i la penyora dels ideals de llibertat dels catalans. La sort de Catalunya és la de tenir ciutats —i, en especial, la de Barcelona— tan democràtiques i lliures, amb un govern popular que representa totes les classes i les professions. Josep M. Torras i Ribé ha refutat aquests tòpics, que cal revisar⁴.

Tanmateix, la realitat ciutadana de Catalunya no ha de ser considerada un fet excepcional. El desenvolupament històric de les ciutats catalanes, amb els seus defectes i encerts, l'organització dels diversos estaments i de les oligarquies dominants no és gens diferent

³ C. M. Cipolla, *Storia economica dell'Europa pre-industriale*. Bolonia, 1975, pp. 196-197. Cf. J. M. Torras i Ribé, *op. cit.*, p. 51.

⁴ Cf. J. M. Torras, *op. cit.*, pp. 47-51.

del de les altres ciutats europees en general i de les mediterrànies en particular. Si la situació és aquesta en el pas de l'Edat Mitjana a la Moderna, quan arribem als ss. XVI i XVII, això és encara més clar. Després del Renaixement i abans de la Nova Planta, aquell ideal d'emancipació de la ciutat de la tutela del poder senyorial queda molt llunyà. Després d'una llarga etapa de crisi s'ha consolidat un procés de tancament de les classes dirigents urbanes. La burgesia ciutadana cada vegada esdevé més una oligarquia de poder, fortament influïda per la manera de pensar i les formes de vida de la noblesa. És un procés d'ennobliment força ràpid. Els ciutadans compren propietats, cerquen títols nobiliaris i desitgen viure de renda. Els enllaços matrimonials i els lligams econòmics entre ciutadans i llinatges nobles posen el segell d'una aliança que triomfa en aquesta època, però que a la llarga es revelarà negativa pel benestar de les ciutats. Aquella classe dinàmica, creativa, orgullosa, amb un rol dirigent indiscutible i indiscutit a la ciutat, capaç de construir i de cooperar, s'ha tornat molt més passiva, interessada i egoista.

Per altra banda es produeix un camí a la inversa, però convergent amb aquest moviment de la burgesia: la penetració de la noblesa a la ciutat i la seva participació en el govern municipal. I això no s'esdevé com un enfrontament amb els ciutadans, sinó que la noblesa és sol·licitada per aquests, com veurem en el cas de Girona. En definitiva, burgesos i nobles tenen les mateixes aspiracions i, a la ciutat, apareixen com una sola classe dominant. Si la ciutat havia afirmat la seva identitat com a oposició al món feudal, ara la noblesa ha «reconquistat» la ciutat de bracet amb la pròpia oligarquia ciutadana. L'aparició d'una nova i poderosa aristocràcia a Barcelona és el resultat del bon ritme d'emigració del camp a la ciutat i de les bones condicions de vida. A Barcelona hi resideix la quarta part de la noblesa catalana. Però aquest fenomen també passa a ciutats més petites com Girona i Tarragona, el que permet afirmar a J. Amelang que «a mediados del s. XVII, la clase dirigente del Principado era de carácter predominantemente urbano»⁵. La petita noblesa rural provava sort a la ciutat i es barrejava i s'identificava amb els ciutadans honrats, els «cavallers de les repúbliques». Les raons d'aquesta emigració són òbvies: empobriment de la propietat rural i l'afany d'embarcar-se en el comerç, les professions liberals i la vida urbana. Per altra banda, a partir del s. XV els ciutadans honrats tenien un sentit molt fort de la seva identitat i s'elevà el seu status.

⁵ J. Amelang, *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Barcelona, 1986, p. 65. L'aliança amb la noblesa és blasmada per F. Brandel que la qualifica com «la traïció de la burgesia».

Els municipis catalans

«L'organització del municipi consular, comuna a tota l'àrea mediterrània, és la que serví de model als municipis catalans»⁶. Efectivament, a Catalunya la vida comuna de les ciutats s'organitza al final de l'Edat Mitjana de forma més semblant a la de les ciutats d'Itàlia que a les de Castella. No es tracta de pura imitació o simpatia. El quadre institucional d'un país reflecteix la seva realitat social, i la societat de la Catalunya baix-medieval és més comparable amb la de les ciutats italianes i franceses del sud que amb la de les ciutats peninsulars.

Com és lògic, ni l'estament nobiliari ni l'eclesiàstic no tenen entrada en el govern municipal, ja que gaudeixen de fur particular i estan exempts de tributar al comú. Per això no formen part pròpiament de la comunitat ciutadana. Per altra banda, l'organització típicament vertical dels nobles i del mateix clergat, que recolzava en el binomi fidelitat-protecció, no s'adiu al costum dels habitants de les ciutats. Aquests tenen una organització corporativa, de tipus horitzontal: la confraria, la universitat, el comú⁷.

La societat urbana estava dividida en tres categories o nivells: els ciutadans de mà major, els de mà mitjana i els de mà menor. El rang professional i la fortuna imposaven la categoria, amb la correspondent defensa dels interessos de cada grup social. Així, els ciutadans honrats i burgesos, i habitualment també els juristes i metges, constituïen la mà major; els mercaders i artesans, la mà mitjana; finalment, la mà menor l'integraven els menestrals dels diversos oficis. Amb poques diferències, es repetia aquest esquema a totes les ciutats d'acord amb la base social i econòmica de la població.

Aquesta divisió en estaments o categories tenia la seva repercussió en l'organització del municipi. A la base hi ha la universitat dels habitants de la ciutat («Universitas»), però la seva representació es feia realitat a través d'uns organismes de govern.

Al primer pla hi ha l'òrgan executiu. Acostumava a ser un col·lectiu de tres a sis persones (el més freqüent, quatre), que eren mandataris de la comunitat dels ciutadans. Per un any, formaven el govern de la ciutat. A Girona reben el nom de *Jurats*⁸. Darrere els

⁶ Cf. *ibid.*, p. 59.

⁷ Cf. E. Junyent, *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona 1976, p. 84; C. M. Cipolla, *op. cit.*, p. 198.

⁸ S'anomenen *jurats* a Girona, Vic, Vilafranca; *cònsols* a Perpinyà i a la zona nord del país, però també a Tarragona i Montblanc; *consellers* a Barcelona, i *paers* a

jurats (o cònsols, paers, etc.), hi ha el *consell general* que representa tota la població ciutadana. Era com l'assemblea dels habitants de la ciutat, de la qual derivava. Actuava a l'ensem com a cos d'electors i com a col·legi de consultors. Finalment, també hi havia el consell reduït: un cos d'assessors dels magistrats de l'executiu. Sovint tenia la forma de permanent (cas de Barcelona, on rebia el nom de «trentanari»), però altres vegades funcionava en forma de consells menors o comissions especialitzades per temes de govern (és el cas de Girona)⁹.

A Girona, el Consell General de la ciutat estava integrat per vuitanta prohoms i a vegades més. Des del privilegi de Pere III (1344), hi ha vint-i-sis consellers de mà major, vint-i-set de mà mitjana i vint-i-set de mà menor. Reduït a seixanta al segle XV, l'any 1576 li era restituit el nombre de vuitanta consellers. Després de l'admissió de la noblesa al municipi, la distribució serà aquesta: sis cavallers, divuit ciutadans honrats, divuit mercaders i divuit menestrals.

Des del punt de vista social, aquesta composició era evidentment injusta. Santiago Sobrequés la qualifica d'«oligarquia escandalosa», i no només des del punt de vista de la posició econòmica, sinó d'oligarquia familiar o de partit¹⁰. Efectivament, les classes urbanes inferiors (la mà menor) eren considerades com les altres i tenien menys d'una tercera part de la representació en els consells municipals, i, en canvi, pel nombre real de persones, representaven el 80 % o més de la població total. Les classes populars resultaven clarament perjudicades.

Sobrequés explica amb tot detall la introducció, al s. XV, del sistema «de sac i sort», com «un recurs jurídic de pacificació ciutadana». Per posar un fre a les oligarquies que controlaven abusivament els òrgans de govern municipal, arreu d'Europa, «hom assajava fórmules per tal de temperar, per mitjà d'elements d'atzar», la prepotència de les minories privilegiades¹¹. Sobrequés ha estudiat amb tot detall la implantació del sistema d'insaculació a Girona, i en fa la defensa més aferrissada ja que —segons aquest il·lustre historiador— impedia qualsevulla intervenció interessada i fraudulenta, àdhuc del mateix monarca.

Lleida i ciutats de la seva zona d'influència. En canvi, a Tortosa s'anomenen procuradors. Cf. Font i Rius, pp. 85-86; Torras i Ribé, pp. 60-61.

⁹ Cf. *ibid.*, p. 61; Jeroni de Real, cronista de la ciutat de Girona, explica que són preferibles les comissions especialitzades: de botiga, de pesta, de guerra, etc.

¹⁰ Cf. S. Sobrequés, *op. cit.*, pp. 80-81.

¹¹ Cf. *ibid.*, p. 122 ss.

Reformes en el govern municipal de Girona

La reforma en l'estructura del govern afecta al nombre de jurats i al de consellers, i es fa en dues etapes. En l'últim quart del segle XVI es redueix el nombre de magistrats: hi haurà només quatre jurats. Uns anys més tard, a la meitat del s. XVII, és el Consell General que queda reduït a seixanta consellers.

Els jurats passen de sis a quatre per raons pràctiques, seguint el que ja havien fet altres municipis. Es considera que sis jurats en el govern és un nombre excessiu. Costa trobar persones idònies, és a dir, que no tinguin alguna incompatibilitat.¹² Aquesta reducció es decideix el 1576, però no ens consta el dia exacte:

Los jurats an de ser sols quatre, ço és, lo primer any seran jurats dos ciutadans, un mitjà i un menor; y lo segon any serà jurat en cap un ciutadà, dos mitjans i un menor; y el tercer any seran jurats un ciutadà, un mitjà y dos menós, y de aquesta manera se servirà ygualtat ab tots los braços. Et sic successive¹³.

Aquest sistema complicat d'equilibri vol conservar la paritat entre els estaments. Quan hi havia sis jurats, dos eren ciutadans, dos de mà mitjana i dos de mà menor. S'ha trencat aquesta igualtat matemàtica, però es pretén mantenir la representació dels estaments. El 2-2-2 ara és substituït per un sistema subtil que canviava cada any. La fórmula era: 2-1-1; 1-2-1; 1-1-2.

Però els equilibris per tal que la mà menor no se senti menystinguda i no encaixi la reforma com un greuge, ens semblen inútils. Amb aquesta nova estructura, l'estament popular encara queda més discriminat, malgrat l'alternància que es pretén donar als altres tres estaments. Quan només hi ha un jurat menestral, difícilment pot fer prevaldre la seva veu, que és la del poble menut i nombrós. I, àdhuc l'any que tocaven dos jurats de mà menor, fàcilment quedaven neutralitzats pels altres dos (mà major i mitjana), un dels quals era jurat en cap, ja que aquest sempre havia de ser un ciutadà¹⁴.

A Girona, unes quantes famílies de ciutadans i mercaders rics es van succeint en els equips de govern i en els diversos càrrecs municipals. La repetició dels noms revela el pes excessiu de certs llinatges: els Saconomina, Ferrer, Bas, Bell-lloc, Real, Vivet, Burgués, etc., moltes vegades emparentats entre ells, es van alternant

¹² Tarragona passà de 8 a 5 cònsols; Barcelona només tenia 5 consellers.

¹³ *Arxiu Històric Municipal de Girona: Manual d'Acords* (AHMG, MA 1601, ff. 66-67v).

¹⁴ Pel procediment d'insaculació, la cerimònia d'elecció, el color de la gramalla, etc., cf. «La matriculas ho graduacions» (AHMG, MA 1601, ff. 66-67v).

en els càrrecs i mantenen l'hegemonia a la ciutat. Jeroni Saconomina es vanagloria de tenir diversos germans, cosins i familiars en el govern o en càrrecs. En la funció pública, el patriciat urbà i mercantil hi tenia «una font d'ingressos, que complementava les rendes de llurs propietats rústiques i urbanes, i se servien dels lligams familiars per mantenir llur posició preeminent»¹⁵.

Però a Girona, el domini excessiu i prepotent de l'oligarquia no provocà una efervescència social com en altres ciutats. No consta que hi haguessin avalots i rebel·lions per aquest motiu. Les Germanies a València i a altres ciutats tenen aquesta característica. A Barcelona mateix hi ha la pressió popular sobre el municipi, que finalment obté la concessió d'un conseller més, el sisè, que sempre serà de mà menor, és a dir, de la classe baixa. La reivindicació del conseller menestral s'obté en plena crisi social, durant la guerra dels Segadors, el 1641¹⁶. A Girona no hi ha cap reivindicació semblant.

Quasi un segle més tard, el 1654, Girona va emprendre una altra reforma en l'estructura del comú. Aquesta vegada es tractava de reduir el nombre de membres del Consell Municipal: es va passar de vuitanta a seixanta consellers¹⁷. La ciutat feia anys que perseguia aquesta reducció. L'ocasió es presentà quan Joan Josep D'Àustria era a Girona. Serà l'interlocutor i l'avalador d'aquesta reforma que la ciutat considera beneficiosa. Només dos dies després de l'alliberament de Girona pel príncep, té lloc el Consell General en el que es planteja la qüestió (26 de novembre de 1653). La concessió va ser immediata¹⁸.

Burguesia urbana i estament militar

L'admissió de la noblesa en el govern municipal és una reforma que té més transcendència que les anteriors i representa un canvi en la base social del municipi¹⁹. Fins ara les reformes que hem exposat eren de tipus estructural i, en definitiva, afectaven al nombre dels magistrats i consellers. El sistema, tanmateix, no canviava.

¹⁵ Cf. A. Simon, «Memòries de Jeroni Saconomina (1572-1602)», dins de *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del Cinc-cents*. Barcelona, 1991, p. 184.

¹⁶ D'Argenson concedeix el sisè conseller en nom de Lluís XIII, el nou rei dels catalans. El 1652, reconquerida Barcelona per Felip IV, aquest monarca accedeix a mantenir aquesta concessió de caràcter social.

¹⁷ Cf. S. Sobrequès, *op. cit.*, p. 122.

¹⁸ El 8 d'octubre de 1653 es va celebrar el primer Consell Municipal amb només 60 consellers (AHMG, MA 1653, ff. 207v-208).

¹⁹ Cf. Torras i Ribé, *op. cit.*, p. 75; Amelang, *op. cit.*, pp. 94-97; J. Clara, *Introducció a la història de Girona*, pp. 81-82.

En efecte, l'estament noble era considerat com un element estrany a la ciutat, la qual disposava d'una organització essencialment horitzontal i democràtica. La ciutat s'identifica precisament com autònoma en relació als nobles i depenent directament del poder reial, donant-se una organització de govern participativa i al marge de qualsevulla tutela senyorial. Qui vertebrava i alhora dirigia la ciutat era la burgesia mercantil. Tanmateix, al segle XV ja és clar el procés de domiciliació dels nobles a les ciutats. Però, si se'ls deixava residir, de cap manera no es permetia que entressin en el govern ciutadà. El mateix estatut definitori de la noblesa com a classe privilegiada, exempta d'obligacions i de pagar contribucions, la posava al marge de tota pretensió de càrrecs i d'autoritat en el règim municipal. Els nobles, a les ciutats, són un estament sense drets; el que no els priva d'influir, de fet, «en totes les lluites de bàndols com a valedors de parents i amics ciutadans»²⁰. Sobrequés ho afirma amb claredat: «A Girona, i a la major part de les ciutats del Principat, els militars eren desposseïts de drets polítics perquè no formaven part del braç reial i eren considerats com un cos estrany dins la universitat»²¹.

Però hi ha un procés lent d'urbanització de la noblesa i s'obre pas una nova mentalitat. Ara els nobles voldran ser membres reconeguts i actius de la ciutat i, per altra banda, els ciutadans rics se senten lligats als nobles i pacten amb ells. Si al final de l'Edat Mitjana l'estament militar és un grup estrany i mal acceptat a la ciutat, ara, a l'Edat Moderna aquesta concepció entra en crisi, perquè es av perfilant «una real comunitat d'interessos entre ciutadans i nobles»²², i seran els mateixos ciutadans honrats —la burgesia comerciant— els que pactaran una aliança amb l'estament militar. En realitat les relacions són molt intenses i hi ha lligams familiars i econòmics molt sòlids.

Ben mirat, les categories socials teòricament no es confonen. Però alguns ciutadans honrats assoleixen títols de noblesa sense deixar la ciutadania honrada i molts nobles cooperen amb els seus familiars i amics ciutadans en negocis lucratiu. Pel que fa a la consideració social la tenen igual els ciutadans honrats que els nobles, i àdhuc la tenien major els primers ja que hi afegien a més la riquesa material²³. Si al segle XV hom encara pot establir que els ciutadans honrats són el grup dominant, s'ha d'admetre que, a remolc de la crisi econòmica i

²⁰ S. Sobrequés, «El règim municipal...», p. 92.

²¹ Ibid., p. 92, n. 48.

²² Torras i Ribé, op. cit., p. 85.

²³ Pierre Vilar arriba a dir que el ciutadà honrat equival a «un estat mig noble mig burgès». J. Reglà parla de «la classe noble de los ciudadanos de Barcelona». J. Vicens Vives empra el mot «refeudalització» quan explica aquesta nova afirmació de la noblesa i la seva intromissió en l'espai ciutadà (Torras i Ribé, op. cit., p. 85, n. 199).

a causa de la guerra civil catalana, hi ha un canvi molt significatiu en la mentalitat, els interessos i els costums dels ciutadans. Ambicionen els atributs nobiliaris i es tornen més conformistes. Burgesia urbana i noblesa faran finalment un front comú, pràcticament actuaran com una sola classe privilegiada. El fenomen que anem a estudiar, la posició i admissió de la noblesa tradicional en el govern dels municipis, no s'entendria bé sense aquesta «profunda crisi d'identitat» dels ciutadans. En l'edat moderna, aquests pensen i actuen com els nobles, i els imiten²⁴.

Es tracta d'un canvi de mentalitat, d'assimilació cultural i de forma de vida, d'aspiracions, gustos i modes, d'ocupació i dedicació econòmica. Els burgesos aspiren a viure com els nobles i l'estament nobiliari resident a la ciutat hi viu com els ciutadans rics. Hi ha una veritable relació d'òsmosi entre ciutadans honrats i cavallers i àdhuc entre els mercaders. Aquest procés d'identificació porta a que, amb tota naturalitat, es demani l'admissió de la noblesa en el govern del municipi. L'estament militar ja no és un cos estrany a la ciutat, sinó que és socialment acceptat, no sense algunes reticències. Només cal que legalment pugui accedir als càrrecs de govern ciutadà. El procés d'admissió dels nobles en els òrgans de direcció del municipi és paral·lel a l'elevació dels ciutadans a gaudir del privilegi militar. És una assimilació quasi automàtica: uns envaeixen l'espai social dels altres i, això, de mutu acord.

A la Corona d'Aragó, el fenomen que expliquem ve influït també per l'impacte ideològic i cultural de la unió amb Castella. Amb la preponderància castellana a la cort, es produeix el que Elliott anomena la «desocupació nobiliària». La noblesa catalana té poques sortides per càrrecs en el govern o en l'administració reial. El mateix passa amb els eclesiàstics dels capítols i monestirs: troben impediments en la seva carrera cap a càrrecs superiors. Els bisbes nomenats per a les diòcesis catalanes són forasters en bona part. La noblesa, igual que l'alt clergat, no troba sortida d'ascensió en els càrrecs. La conseqüència d'això, a més del creixen problema del bandolerisme, és també «la pressió aristocràtica sobre els municipis»²⁵.

Resumint, l'estament aristocràtic es torna intervencionista a nivell local i la seva influència política i ideològica és predominants a les ciutats. Tanmateix, no es produeix l'entrada de nobles en el govern ciutadà tota de cop, sinó progressivament. Expressivament s'havia parlat del pas «del municipi burgès a l'aristocràtic». Amelang ha

²⁴ «Profunda crisi d'identitat», diu J. Vicens (*Notícia de Catalunya*, p. 77). «Pas d'una societat d'empresaris a una societat de rendistes», diu P. Vilar (*Catalunya dins l'Espanya moderna*, II, p. 184).

²⁵ Torras i Ribé, *op. cit.*, p. 85.

anomenat «el gran compromís» aquesta aliança que ciutadans i cavallers fan enfront de la classe popular per repartir-se el poder²⁶.

L'admissió dels nobles en el govern de Girona

La lluita per l'acceptació de la noblesa al govern de la ciutat, a Girona, té lloc en el tombant de segle, a finals del XVI i començaments del XVII. L'any 1595 hi ha un primer intent que fracassa; però l'any 1601, en un segon intent, la qüestió es resol amb èxit a favor de l'estament nobiliari.

L'any 1595 sembla que la iniciativa va partir del veguer, Garau de Marimon, el qual preparà el terreny perquè es trobessin els representants dels nobles i els de la ciutat que tractaven l'afer. També el virrei, duc de Maqueda, insistia davant els Jurats de Girona, amb tota la seva influència i per escrit, per tal que els nobles actuessin en el govern municipal. L'intent d'integrar-los i de pacificar-los, bo i donant-los una ocupació i un marc d'actuació, és evident.

Los jurats reberen una carta del duc de Maqueda, vuy virrey de Catalunya, la qual deia que tenia entès lo bon pensament que alguna persona havia tingut de procurar que los cavallers entrassen en lo govern de exa siutat y que a ell li aparia esser cosa molt bona y santa dita unió y jernandat, los escriu la present dient-los que ell gustaria en què s'effectuàs lo dit negoci²⁷.

Quin interès podien tenir el virrei i el veguer, és a dir, el poder reial, en promoure aquesta entesa?

Sembla clar que, des de la cort, s'havia de veure positivament que la noblesa turbulenta i, en concret, a Girona, tan donada a les bandositats, orientés el seu interès polític cap a la participació en el govern municipal. Era un objectiu assenyalat que contribuïa a la pacificació de la ciutat i del país en general.

Els nobles van fer diverses reunions, presidits i convocats pel veguer, a la casa de la Generalitat, a la plaça del Vi. Van escoltar el veguer —de fet la idea ja provenia d'alguns d'ells— i van estar-hi d'acord: «eren molt de parer de entrar a la casa de la siutat y de ser insiculats a Jurats y en los demés oficis»²⁸.

²⁶ «Del municipi burgès a l'aristocràtic» és el títol significatiu que Lladonosa aplica al cas de Lleida, cf. J. Lladonosa, *Història de Lleida*, p. 99.

²⁷ Pel duc de Maqueda, Bernardino de Cárdenas i Portugal, cf. J. Reglà, *Els virreis de Catalunya*, pp. 109-110.

²⁸ *Memòries de Jeroni Saconomina*, fol. 55 (cf. A. Simon, *op. cit.*, p. 223).

Encoratjats pel veguer, doncs, els nobles nomenen uns comissaris: Galceran de Foxà, Miquel de Cruïlles, Francesc Rajadell i Guillem Sunyer. Es van trobar en diverses reunions, al convent de Sant Francesc, amb els comissaris de la ciutat, que eren Jeroni de Bell-lloc, Jaume Saconomina, Rafael Marola i Joan Domènech.

L'estudi del tema no devia ser planer, perquè va allargar-se durant quatre o cinc mesos, fins al novembre. Finalment, es va tenir el Consell General del 10 de novembre de 1595, en el qual va tractar-se la qüestió de l'admissió dels nobles, presentada per aquesta comissió. Però la proposta no va ser acceptada i la major part dels consellers votà en contra:

La major part del Consell que vuy, a X de noembre 1595, ce a tingut, a determinat no venir-y bé que entrassen, per lo que an considerat que, com los cavallers eren més poderosos y més orgullosos, dubtaven que convingués llur entrada y també per moltes altres raons que allí's deyan²⁹.

Jeroni Saconomina encara no era Jurat, però en les seves memòries hi afegeix, amb aire de lamentació, «no a tingut afecte dit negoci y consert per encara». I demana ajut a Déu per tornar a moure la qüestió: «si a de ésser per lo seu servey y bé de la siutat»³⁰. De moment, però, els oposats a l'admissió dels nobles han fet prevaler els seus arguments.

Vers l'acord favorable de l'any 1601

Es torna a plantejar la qüestió amb els nous Jurats sortits el 1601. És significatiu que ambdues vegades que es posà a discussió el tema, hi havia en el govern local dos jurats ciutadans, d'acord amb el sistema de torn exposat, cosa que evidència interessos comuns. Aquest cop, el jurat en cap era Jeroni Saconomina. L'altre jurat ciutadà també està mentalitzat. Es tracta del metge Llätzer Escura, que ja havia estat jurat en els consistori de 1595, en el que s'havia plantejat la qüestió la primera vegada.

El tema de l'entrada dels nobles en el govern ciutadà és debatut entres consells generals durant l'any 1601: el primer el 26 de gener, el segon el 20 de març i, finalment, el tercer i decisiu, el 4 d'abril. Disposem d'un dossier molt complet a l'Arxiu Històric Municipal, en el volum del Manual d'Acords de 1601, amb les actes dels consells i,

²⁹ *Ibid.*, fol. 55v.

³⁰ *Ibid.*, fol. 55v.

dins les actes, les cartes de cada conseller amb els vots escrits, a favor i en contra³¹.

En el primer consell hi ha diverses dissensions i s'aplaça la proposta per tal que pugui ser més estudiada. Durant els mesos de febrer i març es fan juntes, «per veure les condicions y pactes». Sembla, per tant, que la qüestió de fons es considera pràcticament acceptada per la majoria i que les dues parts només es reuneixen per determinar les condicions³².

En aquest consell hi ha un grup fort i compacte i que actua com un autèntic partit i que propugna l'acceptació dels nobles. Amb Jeroni Saconomina al davant, aquest grup té lligams familiars i d'interessos molt palesos: en el Consell hi ha tres Saconomina, dos Raset, un Bell-lloc, etc., i molts d'altres partidaris del projecte. Tanmateix, la resistència tenaç dels que el contradeien aconsegueix ajornar la resolució i la proposta no assoleix prou vots.

En el segon consell general, el 20 de març, es torna a plantejar el tema de l'acceptació dels nobles en el govern. El presenten els jurats i els comissaris nomenats pel mateix consell general. Aquests han estudiat la qüestió en moltes juntes particulars anomenades la «dotzena». Els jurats d'aquell any són: Jeroni Saconomina, jurat en cap, Llätzer Escura, ciutadà, Llätzer Muné, mercader, de mà mitjana, i Pere Teixidor, sombrero, menor; tots quatre tenen un criteri favorable a l'admissió. Els tres comissaris per aquest afer són: el ciutadà Joan Rafel de Bell-lloc, el notari Joan Fexat i el fuster Joan Domènech, tots membres del consell municipal.

D'entrada hi ha nou vots en contra, que són exposats amb molta contundència. A aquests s'hi afegeixen deu vots més, també contraris. Per tant, contra el projecte d'admissió s'expressen dinou vots ben clarament. Però els vots a favor inicialment ja són vint-i-quatre. Si comptem els dels quatre jurats, que no van votar, però que presentaveni defensaven el projecte, els vots favorables són més. I encara, els altres Saconomina membres del consell general, Miquel i Llätzer, també s'abstenen. Per tant, és una votació de tempteig, d'estratègia, en la qual les abstencions arriben a set. Aquestes abstencions es tornaran, més endavant, vots a favor de l'admissió³³.

L'oposició dels nou membres del consell ve encapçalada pel vot del ciutadà honorat Rafel Vivet i pel del doctor en drets Bernat Valencas. Aquests dos són els únics ciutadans de mà major que s'oposen al projecte des del començament, amb tenacitat i duresa. Opinen com ells Josep Cerdà, Jeroni Costa i Pere Ferran de la mà

³¹ AHMG, MA 1601, ff. 30-38v.

³² AHMG, MA 1601, fol. 30v.

³³ Entre jurats i consellers hi ha un total d'onze abstencions (AHMG, MA 1601, ff. 30-31v.).

mitjana, i Joan Domènech, Francesc Curus, Narcís Fàbrega i Miquel Gordiola, de la mà menor: «A dites coses dissentiren expresse en scrits»³⁴.

Ja hem dit que els ciutadans eren els aliats de la noblesa. També a Girona es dona aquest pacte: en el partit de l'oposició només hi ha un ciutadà honrat, l'esmentat Rafel Vivet, irreductible fins al final, mentre que el gros dels ciutadans honorats, un total de sis, vota a favor des del primer moment.

Immediatament darrere d'aquest primer grup contrari a l'admissió del nobles, també donen el seu vot negatiu deu consellers més. Es tracta de: Francesc Ferrer, Pau Vergés, Francesc Muné i Carol, Rafel Cerdà, Jaume Gual, Joan Matxí, Pere Galí, Jaume Fagell, Narcís Llaudés i Miquel Amat. Tots van expressar, per boca del doctor en dret Vergés, que «la admissió de dits militars és orde voluntari y no necessari y és contra privilegi reial». El total de vots contraris, doncs, és de dinou, sobre cinquanta-tres consellers assistents, i els dels qui van votar a favor de l'admissió dels nobles és de vint-i-quatre. Hem de destacar que entre els consellers que van votar en contra, sobresurten els quatre de mà major: Vivet, ciutadà honrat, i Bernat Valencas, Francesc Ferrer i Pau Vergés, doctors en dret. El pes dels juristes a l'oposició és molt notable i ha de ser tingut en compte, ja que molts arguments recolzen en els drets i privilegis de la ciutat³⁵.

Els arguments de la proposta i els de l'oposició

El què consisteix la proposta? En un document del sis de febrer tenim formulada la proposta que van fer els jurats i comissaris. Es tracta encara d'un esbortany, amb moltes esmenes, correccions i afegits. És un document molt interessant que cal analitzar amb detall. Va ser discutit, rectificat i completat, però podem afirmar que en el fonamental va arribar a bon terme, amb poques esmenes³⁶.

El punt primer és el més important i el que deixa assetada la qüestió:

³⁴ AHMG, MA 1601, fol. 31v.

³⁵ Entre els qui voten a favor no hi ha cap jurista, llevat de Llätzer Saconomina, que òbviament formava part del partit favorable a l'admissió per motius familiars. Pel pes dels advocats, cf. J. S. Amelang, *op. cit.*, pp. 76-80, i R. Garcia Càrcel, *La revolta catalana*. Pau Claris, pp. 24 i 31.

³⁶ AHMG, MA 1601. El document està redactat en dotze punts, que ocupen sis folis, sense numerar, col·locats a continuació del foli 31. L'escrit ve encapçalat per la data de 6 de febrer del 1601.

Que los militars porien entrar en lo govern desta ciutat desta manera, cò és, que tots any fossen quatre jurats, cò és, un militar, un ciutadà, un mercader y un menor, y que lo primer any lo ciutadà sie jurat en cap y lo segon any fos jurat en cap un militar, y axí interpolladament³⁷.

Ja en el primer punt hi ha discrepàncies en el si de la mateixa comissió que redactava el projecte, integrada pels jurats i els de la «dotzena». Refusen el contingut Joan Fexat, Jeroni Costa, Joan Coromines i Joan Domènech. AL marge hi ha afegits els noms dels que s'adhereixen més tard a la proposta: «A dit capítol aderiren, vuy a 21 de febrer 1601, lo dit senyor jurat Teixidor y Joan Ferrer, secretari. Y a 14 de març (de) dit any, aderí a dites coses, dit Jeroni Costa». Cal notar que Teixidor, jurat de mà menor, s'hi adhereix més tard perquè no hi era el dia de la reunió. En canvi, Costa canvia d'opinió.

Aquest és el primer punt de la proposta. Els següents tenen aquest contingut: que entre nobles i militars poguessin entrar a la bossa de jurats fins un nombre de dotze i que sis fossin del consell. Aquest nombre no hauria de ser augmentat. Els candidats han de tenir trenta anys complerts i ser naturals o residir a la ciutat. Que resideixin tot l'any del seu mandat a la ciutat (hi ha una correcció al marge que diu: «o la major part de l'any»). Que aquests militars estiguin sota el fur i jurisdicció del batlle i que puguin ser reclamats com tothom per la defensa de la ciutat. Que es puguin admetre a la bossa del *mostassaf* la meitat dels militars que hi entraran. Igualment es proposa que puguin sortir per l'ofici d'*obers* —serien un ciutadà i un militar—, i d'*oldors de comptes*.

S'estableix també la qüestió de les precedències i honors, que en aquell temps comptaven molt. L'any que sigui jurat en cap un noble, el portar el tàlem a la processó i altres honors de la ciutat els tindrà el ciutadà, i viceversa. Que siguin admesos també a totes les juntes i oficis en les quals són admesos els ciutadans, o sigui, a la de la taula de canvi, clavari, botiga, etc.

Per últim, que l'admissió dels nous insaculats en la bossa dels militars es faci per via d'escrutini, és a dir, que l'estament proposi les llistes, i que les votin els jurats, tal com fan en els altres estaments.

El treball de la comissió va ser molt laboriós. Imaginem les anades i vingudes des del convent de Sant Francesc, on es tenien les reunions mixtes, a la casa de la Ciutat per consultar els jurats, i a la de la Generalitat, on hi havia congregat l'estament noble. Els tres comissaris esmentats —Bell-lloc, Fexat i Domènech— van anar aplegant els escrits amb les raons favorables i les contràries, el que

³⁷ AHMG, MA 1601, s.n.

forma un dossier de considerable valor i que ens permet sospesar els arguments d'uns i altres i especialment les raons dels que van donar el vot contrari³⁸.

Analitzem a continuació els arguments dels consellers oposats a l'admissió dels nobles. El to de l'argumentació i de les conclusions és contundent. No tenen pèls a la llengua. Aquests «dissentiments», i en especial els del ciutadà honrat Rafel Vivet i els del jurista Bernat Valencas, posen de relleu l'oposició aferrissada del grup que era contrari a l'admissió. La documentació dona a entendre que tenien el cas perdut, però ells no van claudicar i, amb arguments i propostes, van mantenir la seva oposició fins al final.

Rafel Vivet, ciutadà honrat de Girona, és l'autèntic cap d'aquesta resistència. Val la pena explicar els cinc arguments que posa en contra:

1. La novetat i que no és indispensable: «Que és cosa nova, voluntària, sens ninguna causa ni fonament y contra consuetud antiquíssima, perpètuament observada, corroborada y confirmada ab particular privilegi reial a esta ciutat per la bona adminstració del bé comú consedit per (...) Carlo quint, de felice recordatió».

2. que Girona sempre ha estat governada, i ben satisfactòriament, per persones del braç reial: «per les quals és estada y vuy és ben regida y governada y és sempre anada, com vuy va, en gran augment».

3. No només Girona, sinó la major part de les ciutats i viles són regides pels ciutadans i que no cal alterar la política i la bona administració de tants anys.

4. L'admissió implicaria despeses burocràtiques a la cort «de molts centenars de ducats» i la ciutat ja «està vuy prou carregada y té altres gastos prou més urgents y de major necessitat».

5. Aquest argument és un atac frontal a l'acostumat capteniment de la noblesa, que es caracteritza per l'arrogància i la indisciplina, del que ja se'n té prou experiència a la ciutat i comporta desestabilització i desordre: «Se'n porien seguir moltes inquietuds, dissensions i bandositats, a les quals és estada esta terra sempre aparellada».

Totes aquestes raons condueixen al ciutadà Rafel Vivet a considerar que l'admissió dels nobles al govern de Girona és un «molt evident i manifest dany dels poblats d'esta ciutat»³⁹.

³⁸ Hi ha unes cinquanta pàgines sense numerar, cosides entre els folis 30 i 39 del Manual d'Acords del 1601. La major part dels documents són resums i propostes dels comissaris i papers amb els vots contraris, escrits per la pròpia mà del conseller votant.

³⁹ Vot de Rafel Vivet, el 20 de març de 1601, a AHMG, MA 1601. «Dissentiment» número 1 A.

El vot del jurista misser Bernat Valencas és també contundent en la negativa, encara que més moderat en la forma. Es pot resumir així: sempre, de temps immemorial, Girona s'ha governat bé sense militars; per tant, no convé innovar. Per experiència les novetats causen discòrdies i disensions, pel que no convé canviar sense necessitat greu⁴⁰. El dissentiment per escrit del conseller Josep Cerdà, mercader, es concreta en aquests termes: torna a donar un vot negatiu en el segon consell (20 de març) com ja l'havia donat en el primer (26 de gener). I, no només mogut pel seu propi pensament, sinó després d'escoltar el parer de moltes persones «graves y desapassionades» que ha consultat. No convé de cap manera perquè el govern sense els nobles ha portat quietud i pau, sobretot comparant-lo amb el que passa a altres ciutats. Si entressin els militars en el govern «no poran deixar de seguir-se inconvenients, duptes, plets i discòrdies, axí sobre la interpretació dels molts privilegis y forma de govern que vuy té la ciutat, continuada ab tants de centenars de anys ab quietud y repòs, mudant y alterant-les ab altre nova forma». Tem l'arrogància dels nobles que porta enfrontaments, dels que Girona ja n'està escarmentada: perquè són «persones poderoses y de punt» i se'n seguirien «moltes discòrdies, enemistats i bandositats, per ser la terra curta y que tant temps han durat com és públic i notori». Cerdà afirma que si «una sola novetat en una república, encara que sigui de poca importància, acostuma a causar tant dessossiego, com per experiència vehen, què serà en esta novetat de tanta importància?» Li causa temor, encara, perquè es tracta de «persones de diners, estament y jurisdicció, ab molts privilegis». Cerdà aporta també un argument nou, no mancat d'interès. Assegura que, per a Girona, ciutat petita, seria més negatiu que per a les grans ciutats, on les autoritats màximes del país mantenen la noblesa a ratlla: «Y és molt diferent la consideració que's diu que dits militars entren en lo govern de les ciutats de Barcelona, València y Çaragossa, perquè les terres són grans y allí resideixen de ordinari los presidents y virreis de sa majestat que, ab llur presència, se eviten molts inconvenients». Finalment, creu que no és legítim variar el privilegi de Carles V, que deixava el govern de la ciutat totalment en mans del braç reial⁴¹.

Un altre dissentiment és el del conseller Miquel Gordiola, un cirurgià. Gordiola fa un atac frontal a la noblesa pels seus abusos i incompetència. Després d'afirmar que l'admissió seria contrària al privilegi de Carles V i d'argumentar amb l'autoritat d'Eiximenis «que no convé que los nobles i militars entren en lo regiment i govern de les ciutats», afirma que està convençut que el rei Felip (III) no acceptarà una resolució tan equivocada i desastrosa, «per les largues y

⁴⁰ Vot de Bernat Valencas, *ibid.*, número 2 B.

⁴¹ El «Dissentiment de Josep Cerdà, mercader» és el número 3 C.

speriènties que Sa Majestat té dels accessos (= excessos) que les persones militars an fets en les administracions i governs ab què an intervingut y intervenen». I encara hi afegeix que no és possible l'admissió, pels plets que l'estament militar ha tingut i té encara contra la pròpia ciutat. Mai no han volgut pagar els impostos i, ara, només ho farien per força⁴².

El vot negatiu del conseller Narcís Fàbrega, secretari de la Cort Reial a Girona, té un to més polític i apologetic: dissenteix per la novetat que suposa, perquè la barreja de diverses jurisdiccions porta contínues disputes i contribueix a una mala administració i perquè Girona, que ha estat i és fidelíssima a la corona, ha disposat sempre de bon govern amb l'administració que avui té i que la disfruta de temps immemorial; Girona, encara, ha acudit sempre amb promptitud a la defensa de la terra i del rei, sense necessitat d'ademetre l'estament militar en el seu govern. Fàbrega, en aquest darrer raonament, discrepa dels que argumenten que, atès que els nobles són els que han d'acudir principalment a la guerra defensiva, han de tenir dret d'entrar en el govern ciutadà⁴³.

El mercader Pere Ferran dona el seu vot negatiu en el Consell General i exigeix que els seu dissentiment, que va lliurar ja en el primer consell (el del 26 de gener), sigui tingut en compte i enviat, amb tots els altres, al rei o al virrei.

Així mateix, el vot del conseller Joan Domènech, fuster, un dels tres comissaris, és també negatiu. Lacònic i amb pocs arguments, tanmateix exposa amb claredat l'opinió dels contraris: que Girona està molt ben regida i governada i que, per tant, no s'ha d'innovar res.

Finalment el de Francesc Curus, conseller per la mà menor. Aquest expressa un sentiment de recel molt difós entre les classes populars de la ciutat. S'adhereix en tot al vot de Rafel Vivet i hi afegeix el temor de la impunitat de les classes privilegiades (especialment l'estament militar) davant la justícia: «No residint el lloctinent del rei a la ciutat, a on los militars són tan respectats per los ministres de la justícia, que per ells no y a justícia, no convé ni al servei de Déu, ni de Sa Majestat, ni del comú, admetre'ls en el consell ni regiment de la ciutat per los molts inconvenients que de dita admissió se seguirien en dany de la ciutat». És a dir, serien ciutadans privilegiats i amb jurisdicció especial. Aquest conseller té por que les arrogàncies, les violències i abusos de l'estament nobiliari restin impunes davant la justícia⁴⁴.

Podem resumir tots els arguments contraris a l'admissió en aquests quatre punts principals:

⁴² *Ibid.*, «Dissentiment de Miquel Gordiola, cirurgià», número 5.

⁴³ *Ibid.*, «Dissentiment» número 6.

⁴⁴ *Ibid.*, «Dissentiment de Francesc Curus, calsater», lletra D.

—L'admissió dels nobles canvia l'estatut propi del municipi, és una novetat contrària als privilegis de la ciutat i és un camí perjudicial pel comú.

— Girona no necessita aquesta innovació. Ha estat i està ben governada, en pau i quietud.

—Els nobles tenen un estil o capteniment que fa témer la seva admissió: arrogants i acostumats a disfrutar de privilegis, tendeixen a dominar, imposar-se i barallar-se. Concretament, en la història de Girona, han fomentat les bandositats i enfrontaments.

— La ciutat se sent desprotegida. Es farien els amos. El virrei queda molt lluny i la justícia reial no actuaria amb equanimitat. Contra ells mai no es fa justícia.

En canvi, els arguments positius podrien sintetitzar-se en aquests capítols:

1. Es tracta de la rectificació d'una anomalia social, d'un contrasentit. Cal corregir un error que no respon a la realitat. La noblesa ja és present de fet en la vida de la ciutat.

2. No es pretén res més que la integració d'un cos que, si bé està sovint domiciliat a la ciutat, no participa de la seva vida. És a dir, estan exclosos de drets i de deures, el que no és bo per a la convivència ciutadana.

3. Els nobles ja haurien fet prou mèrits per obtenir el seu ple reconeixement. Sobretot en ocasions de guerra, setges i defensa militar de la ciutat, són els primers en servir-la. Sovint la ciutat els posa com a capitans del seu batalló. Seria injust que es reclamés el seu servei en ocasions extraordinàries i se'ls negués el dret de participar en el govern comú.

4. I no només en temps de guerra, sinó en ocasió de pesta i altres desgràcies col·lectives, contribueixen a la creació i sosteniment d'institucions benèfiques, com l'hospital.

5. Alguns nobles ja han pres part en el govern municipal, altres vegades, entrant-hi juntament amb els ciutadans de mà major.

Aquestes raons estan explicades en l'únic vot favorable per escrit que es guarda en el Manual d'Acords esmentat, barrejat amb els papers de dissentiment. Es tracta del vot que Joan Ferrer⁴⁵, ciutadà i conseller de mà major, adreça en el segon consell general sobre aquest tema. Opina positivament sobre l'admissió dels nobles en el govern de la ciutat, precisament perquè pugui ser ben governada i per la

⁴⁵ Hi ha dos Joan Ferrer. Aquí es tracta de Joan Rafel Ferrer, ciutadà i conseller de mà major. L'altre és Joan Ferrer, escrivà, de mà menor i que es va abstenir en el segon consell (AHMG, MA 1601, fol. 30).

defensa del país en el seu ocnjunt. Les altres raons que dóna són: 1) Els nobles han donat prova que són bons ciutadans, en moltes ocasions, així de guerra com de morbo i ,en altres urgents necessitats, han demostrat «que sempre han volgut y volen esta ciutat, com tots els que són en est consell». 2) La prohibició de que els cavallers no puguin ser elegits jurats, no només és absurda i desfassada, sinó que de fet no s'ha observat a la ciutat i alguns nobles han arribat a la màxima magistratura del govern municipal⁴⁶.

Aquests són els arguments de les dues parts. Podríem dir que hi ha una majoria favorable a l'admissió i una minoria contrària, però aquesta molt ferma en les seves conviccions.

Quan Enric Claudi Girbal parla d'aquesta disputa —és l'únic historiador que tracta el tema— ho fa en termes molt confusos. L'afirmació que l'estament militar volia entrar en el govern de la ciutat per «cumplir como buenos vasallos y patricios ciudadanos», ja demanaria una correcció o almenys una precisió. Però Girbal s'equivoca de ple quan suposa que l'acord entre els nobles i la ciutat fou fàcil, pacífic i dut a terme amb harmonia. Tota la documentació que tenim posa de relleu la manca d'unanimitat i els arguments durs i fermes del grup que dissenteix i que en definitiva fou irreductible⁴⁷.

L'última batalla per l'admissió dels nobles

Abans del tercer i definitiu consell general, en el que finalment s'aprovaria l'admissió dels nobles, van haver-hi diversos colloquis entre els tres comissaris de la ciutat —els esmentats Rafel Bell-lloc, Joan Fexat i Joan Domènech— i els comissaris de l'estament militar, que eren els nobles Francesc de Cruilles, Valentí de Vilanna i Marià Cella de Canet. Aquests darrers van prendre «amb el debut acato y cortesia» el memorial que els oferia la ciutat. L'endemà mateix van donar la seva resposta aprovatòria:

que dit braç militar tenia vists y oñtosos los dits capítols y apuntaments y que ls apareixien molt bé, y també tot lo contengut en aquells, y que axí regraciaven molt a dita ciutat la mercè que els feya en admetre ls per a què poguessin ajudar al govern de ella, y que axí acceptaven la offeria y mercè que ab dits capítols y apuntaments

⁴⁶ Són Ivo Ornos, pare i fill, que van ser jurats els anys 1584 i 1588.

⁴⁷ E. C. Girbal, «Noticias sobre los antiguos gremios y cofradías de Gerona», a *Revista de Gerona*, XI (1887), pp. 34 ss. Cf. també P. Negre Pastell, «La cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense», a *AIEG*, VI (1951), 321-322, n. 65.

los feya la ciutat, restant prests y aparellats de fer tot çò y quant tocava per llur part per effectuar dit negoci⁴⁸.

La promptitud amb què fou acceptat l'acord, en totes les seves clàusules, no ha de fer pensar en connivències amagades, però sí en què ciutadans i nobles tenien el mateix interès en fer prosperar el projecte i, simplement, que els jurats i comissaris van saber encertar el contingut de la redacció, perquè pensaven i volien el mateix.

El tercer consell general es va celebrar el 4 d'abril de 1601, sota la presidència del Jeroni Saconomina, jurat en cap aquell any. L'acta del consell posa l'elenc dels assistents ordenats segons les tres mans, i que assolien el nombre de cinquanta-cinc. Hi ha la màxima assistència per un col·lectiu de seixanta. Eren bastants més que els quaranta requerits per assegurar la validesa de les votacions i dels acords.

«Memorial dels capítols y apuntaments fets per lo consell general de la ciutat de Gerona aserca de la admissió del braç militar al govern de dita ciutat determinada» és un escrit de sis folis, amb quinze apartats⁴⁹. En resum, el contingut dels acords i determinacions preses és aquest:

1. «Primerament se ha determinat que los nobles y cavallers domiciliats en la present ciutat sien admesos al govern de dita ciutat, y que sia feta una bossa de tela verda, intitulada bossa de jurats de braç militar, y que en dita bossa puguén ser insiculats nobles i cavallers habitants dins la ciutat de Gerona, fins en nombre de dotze y no més».

2. La insaculació dels dotze nobles s'ha de fer per via d'escrutini, és a dir, votats pels jurats i consell general.

3. L'extracció de jurats que es faci cada any «lo dia de Ninou», cap d'any. Se n'ha de treure un de la bossa dels militars, un de la dels ciutadans, un de la mà mitjana i un darrer de la mà menor: total, quatre jurats, un de cada estament.

4. «Que el jurat en cap d'esta ciutat lo un any aia de esser de la bossa del bras militar y l'altre any haia de ésser de la bossa de ciutadà honrat».

⁴⁸ «Memòria del que se ha fet en lo negoci acerca d la admissió dels nobles i militars en lo govern de la universitat d'esta ciutat de Gerona après dels Consell General celebrat a vint del mes de mars del present any MDCL». AHMG, MA 1601, s.n.

⁴⁹ Les propostes del 6 de febrer abarcaven dotze punts; les conclusions aprovades, quinze. La redacció definitiva porta data del 3 d'abril del 1601, és a dir, just la vigília del consell general. La seva aprovació, doncs, ja era previsible, AHMG, MA 1601, s.n. entre els ff. 30-39.

5. L'extracció de sis consellers de la bossa del braç militar s'ha de fer «a sort de rodolí», i sense disminució del nombre dels extrems dels altres braços, per respectar el privilegi de la ciutat.

6. Que els militars siguin admesos en totes les juntes de la ciutat, és a dir, en cadascuna dos militars dels insaculats en la bossa de jurats, en la forma que participen en les juntes els altres braços.

7. Els militars insaculats han de ser casats, no fadrins, i tenir més de trenta anys. Han de tenir el domicili a la ciutat i, a l'hora de l'elecció, han de portar almenys sis mesos residint-hi.

8. Sis militars insaculats per jurats poden ser insaculats en la bossa de l'ofici de mostassaf.

9. Igualment que siguin admesos per l'ofici d'obriers i d'oïdors de comptes.

10. Igualment han de ser posats en les bosses de clavari i de botiguer, i en la d'administrador de la Taula de Canvi.

11. Els elegits han d'acceptar, han de residir a la ciutat i «prestar sagrament y homenatge en poder del balle».

12. Que l'estament militar ha de retirar i retira tots els plets que té contra la ciutat a la Reia Audiència.

13. Estan obligats a prestar el jurament d'observar tots els altres privilegis de la ciutat en mans i poer del jurat en cap.

14. No poden ser insaculats en la bossa de batlle ni en la de prohoms mercader.

15. Que totes les excepcions que, per privilegi de la ciutat impedeixen als ciutadans de mà major d'obtenir oficis, impedeixin també als nobles d'obtenir-los⁵⁰.

Aquests acords, que substancialment coincideixen amb les propostes redactades el 6 de febrer pels jurats i comissaris i presentades al segon consell general, el 20 de març, van ser aprovats per àmplia majoria en el tercer consell, el 4 d'abril. La redacció dels acords, però, porta data del 3 d'abril, és a dir, el dia anterior al consell. L'aprovació ja era inevitable.

Tanmateix, encara hi ha una oposició important i ferma. Nou consellers voten en contra, als quals s'afegeixen després nou consellers més. Per tant, els vots negatius en la darrera votació sumen divuit (sobre cinquanta-cinc prohoms present al consell). Dos consellers que havien votat en contra el 20 de març, ara no ho fan en el consell del 4 d'abril. Però, en canvi, vota negativament un de

⁵⁰ AHMG, MA 1601 s.n., 7 folis, 3 d'abril del 1601.

més⁵¹. Les desercions són escasses i el grup del dissentiment es manté coratjós i compacte.

El to dels vots contraris a l'admissió és encara més dur que la primera vegada. Portats pel desengany, més que arguments, els vots contenen un clam de protesta.

Rafel Vivet, ciutadà honrat de Girona, s'adreça al Consell amb termes airats i de sarcàstica sorpresa: «Fa molta meravella que vostres mercès y lo consell general passen avant en una cosa tant voluntària y que depenia de la mera voluntat de tot lo consell, havent-hi tants dissentiments y fent-hi contrari tantes persones del consell». Els fa retret per la seva inconsciència en «dexar perdre dos regnes y universitats y los pocs béns dels pobres, intentant cosas danyosas al comú». Tem que ja no es podrà tornar enrere sense grans inquietuds, un cop obtingut el privilegi reial, quan es comprovi l'error d'aquesta decisió⁵².

El dissentiment del conseller de mà menor, Francesc Curus, calseter, insisteix en què no és just prendre una decisió de canvi, quan «aquesta ciutat s'és governada molts centenars de anys ab tres brasos, tots del bras real, sens intervenir dites persones militars com a tals», i protesta de la innovació en tema tan greu.

El vot contrari del jurista Bernat Valencas és el més llarg, quatre pàgines senceres, plenes d'arguments històrics i jurídics en defensa de que no s'innovi res sense necessitat.

Però és el vot del mercader Pere Ferran, conseller per la mà mitjana, el que presenta més duresa. Després d'insistir en què es facin arribar tots els dinou vots contraris, amb la seva explicació escrita, al rei o al virrei, amenaça que, per si no ho fan, acusa el consell i el jurat en cap de perjurs en el seu ofici, i espera remei de la justícia.

El vot negatiu del conseller Narcís Fàbrega també ataca amb duresa els governants de la ciutat: «Diu que se espanta com lo consell general tinga tan poca memòria que no s'recorde que en la causa que la ciutat de Gerona aportave contra los militars (...), sobre la pretensió tenien de no ésser obligats a pagar les impositions, pus no gosaven dels officis y beneficis de la ciutat». Afegeix que els nobles no han entrat mai en el govern de la ciutat i no hi poden entrar en virtut de privilegi i que, sobre aquest tema, la ciutat ja havia obtingut sentència favorable. Per això s'admira, perquè la ciutat té en aquest punt el que podria desitjar i no comprèn que es vulgui canviar. Exigeix també que «la

⁵¹ Es tracta del jurista Francesc Ferrer i del menor Jaume Fagell, els quals abandonen el partit del dissentiment. En canvi, s'afgeix als que voten en contra el notari Joan Fexat, el qual s'havia abstingut en la votació anterior.

⁵² El segon vot de Rafel Vivet, a AHMG, MA 1601, s.n., abans del fol. 39.

present acumulació de dissentiments sia posada al peu de la deliberació del consell general»⁵³.

El consell general, però, avança inexorablement cap a l'aprovació del document d'admissió. Després de les dures paraules dels «dissenters», com si no hagués passat res, es llegeix l'acord dels nobles en el que accepten les clàusules que es proposen i expressen el seu agraïment a la ciutat. Seguidament el consell dona la seva aprovació al document:

Lo Consell General, la universitat d'esta ciutat de Gerona fahent, celebrant y representant, hoyda la dita proposició y totes les coses en aquella contengudes, desliibera y ordena en la forma y manera següents: lloa y aprova los dits capítols fets y apuntats asserca de la admissió de dits nobles y militars, en dit ple consell de present llegits, conforme la sèrie y tenor de aquells, y axí bé deslibere y ordene que, dita admissió de dits nobles y militars en lo govern della, sie effectuada ab compliment, cometent com comet a dits senyors jurats y a la maior part d'ells, lo càrrec de fer expedir, ab la brevetat possible, per lo privilegi per ço necessari y convenient, ab inserta de tots los dits capítols y apuntament dalt dits y citats, firmant com firman ab lo present syndicat necessari y bastant a l'honorable Joan Ferrer, syndic de dita ciutat, per a obtenir dit privilegi. Y a dites coses dissentiren les persones següents, ab sengles scriptures que lliuraren, etc⁵⁴.

La llista dels consellers que s'hi van oposar tossudament fins al final segueix a la proposició aprovada. Són: Rafel Vivet, misser Bernat Valencas, Josep Cerdà, Francesc Curus, Francesc Moner, Joan Matxí, Pere Ferran, Jeroni Costa i Narcís Fàbrega, als que es van afegir seguidament misser Pau Vergés, Rafel Cerdà, Jaume Gual, Joan Fexat, Pere Galí, Narcís Llaudés, Miquel Gordiola, Miquel Amat i Joan Domènech. Fou misser Vergés qui va parlar encara en el consell i va dir que els dissentiments s'havien de considerar tots singularment i en el conjunt.

En el segon consell general (20-III-1601):

Total de votants: 53. Vots a favor: 23 (43 %); vots en contra: 19 (36 %), abstencions: 11 (21%).

Per estaments:

	a favor	en contra	abstencions
Mà major 13	6	4	3

⁵³ Els vots de Curus, de Valencas, de Ferran i de Fàbrega, a continuació de l'anterior.

⁵⁴ AHMG, MA 1601, ff. 38-38v.

Mà mitjana 13	1	8	4
Mà menor 24	15	7	2

En el tercer consell general (4-IV-1601). Admissió definitiva dels nobles:

Total de votants: 55. Vots a favor: 37 (67%); vots en contra: 18 (33%).

Per estaments:

	a favor	en contra
Mà major 15	12 (80%)	3 (20%)
Mà mitjana 15	6 (40%)	9 (60%)
Mà menor 23	17 (74%)	6 (26%)

Els jurats, acabat el consell, van enviar el síndic de la ciutat, Joan Ferrer, a Barcelona per obtenir el privilegi d'admissió dels nobles en el govern. Aquest síndic s'endú a la capital del Principat l'acord del consell general i també els vots negatius inclosos.

EL privilegi s'obté amb molta rapidesa. El 29 d'abril de 1601, el virrei de Catalunya, duc de Fèria, signa el corresponent privilegi, el qual és ratificat per l'estament militar l'11 de maig⁵⁵.

Els nobles i cavallers ja són membres de la ciutat amb tots els drets. Cal reconèixer a posteriori que, a desgrat de tots els arguments de la minoria contrària i dels temors que havia expressat, la conducta de molts nobles en les responsabilitats ciutadanes posa en evidència que molts nobles van ser capaços de lliurar-se plenament i generosament al servei del comú i que van fer precisament de la ciutat l'objecte de la seva vida i el centre de les seves activitats. Un d'ells sobresurt per la seva dedicació: Jeroni de Real, donzell i cronista, que va ser jurat set vegades. No seria just considerar-lo «un element estrany a la ciutat». Tot al contrari.

El 1601 s'aprova l'admissió, però encara no hi ha cap noble en el govern municipal de Girona. Tanmateix ja ha començat el procés d'insaculació i d'escrutini tal com estava determinat en els acords aprovats. Trobem que el 1602, per mort del donzell Bernat Alsina, s'habilita Serafí Súnyer, donzell de Girona, per entrar a la bossa dels jurats pel braç militar⁵⁶. Aquest noble presta jurament, en mans del jurat en cap, Jeroni Saconomina, que observarà i defensarà els privilegis de la ciutat. El primer noble que de fet va sortir jurat fou Ramon de Xammar, el qual exercí de jurat segon l'any 1602. El jurat en cap aquell any era Llätzer Saconomina, ciutadà i doctor en drets.

⁵⁵ Lorenzo Suárez de Figueroa, segon duc de Fèria, fou virrei de 1598 a 1602.

⁵⁶ AHMG, MA 1602, ff. 6-6v.

Ramon de Xammar, senyor de Medinyà, residia a Girona, a la placa del Vi, al costat mateix de la casa de la ciutat.

L'aliança de ciutadans i nobles s'havia consumat, i quedava plàsticament expressada amb els jurats de 1602: el ciutadà Saconomina és jurat en cap, mentre que el noble Ramon de Xammar és jurat segon. El 1603 el donzell Serafi Sunyer serà el jurat en cap i el ciutadà Guerau Escura, segon. I així, successivament. En el govern municipal de Girona ha començat l'alternància pactada en la presidència. El poder és el mateix. Ciutadans i nobles van de bracet. L'admissió de la noblesa en el govern municipal és sobretot el triomf dels ciutadans i la consolidació del seu predomini. No s'ha partit el poder. Dominen els mateixos interessos oligàrquics i el canvi és formal, molt de façana. Perquè hi havia una justificació ideològica de la unió de la noblesa i els ciutadans: «la educación liberal como característica fundamental de todos los miembros de la clase alta»⁵⁷.

JOAN BUSQUETS

Professor a l'Estudi General de Girona

Resumen: *El autor traza un cuadro del espíritu y organización de las ciudades en el Antiguo Régimen (siglos XVI-XVII), recabando con especial intensidad en la reforma del gobierno municipal de Girona en 1601.*

Summary: *The author draws a picture of the spirit and organization of the cities in the Ancient Régime (XVI-XVIIth centuries), showing a special interest in the reforms of the municipal government of Girona in 1601.*

⁵⁷ Cf. J. S. Amelang, *op. cit.*, p. 117.